Козир М.В.,

доцентка кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидатка педагогічних наук

ORCID id 0000-0001-8402-2589

m.kozyr@kubg.edu.ua

УДК 37.018:316.77
DOI: 10.28925/2311-2409.2020.33.5

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПРОСТІР ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті визначено теоретико-методологічні основи інтеграції інформаційно-комунікаційної педагогіки в освітній простір; визначено поняття «інформаційно-комунікаційна педагогіка» як першооснови якісного освітнього процесу в умовах розвитку інформаційного суспільства; зроблено спробу дослідити теоретичні засади процесу управління інформацією в освітній галузі на основі вивчення особливостей поняття «інформація» як сукупності зовнішніх повідомлень, які приймаються, трансформуються або зберігаються у внутрішній системі. Автором запропоновано розуміння структури та елементів інформаційно-комунікаційної педагогіки як комплексної науки.

***Ключові слова**: інформаційна компетентність, інформаційно-комунікаційна педагогіка, інформаційний простір, інформація, освітній процес, якість освітнього процесу.*

© Козир М.В., 2020
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

Вступ. Загальний характер інформатизації сучасного суспільства виявляє нові завдання і народжує нові тенденції в розвитку педагогічної науки. Останнім часом увага педагогів було звернуто на дослідження різних проблем, пов'язаних з інформаційним підходом до навчального пізнання, до виховання, шкільному управління, оскільки там існують потужні інформаційні процеси передачі, зберігання, використання, трансформації інформації. І хоча до вивчення різних аспектів зв'язку інформаційних процесів з навчанням і вихованням тільки приступають, тим не менше, інформаційна педагогіка формується як нова галузь педагогічної науки, що досліджує інформаційні процеси в педагогічних явищах.

Важливо підкреслити, що застосування загальної концепції інформації в педагогіці дасть можливість замінити традиційну площину проблематики педагогічного дослідження навчального і виховного процесів проблематикою інформаційної діяльності при здійсненні цих процесів.

Метою статті є визначення теоретико-методологічних основ інтеграції інформаційно-комунікаційної педагогіки у простір вищої освіти.

Варто зазначити, що повної і цілісної теорії інформаційно-комунікаційної педагогіки поки не існує. Вона знаходиться в стадії свого розвитку. І, тим не менше, нами зроблено спробу охарактеризувати концептуальний підхід до інформаційно-комунікаційної педагогіки як до теорії, охарактеризувати її понятійний апарат, методи, закономірності.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про те, що поняття «інформація» визначається неоднозначно різними авторами (В. Акуленко, Н. Баловсяк, М. Дзугоєва, О. Зайцева, О. Семенов, Н. Таїрова, О. Толстих). Інформаційну компетентність називають однією з ключових компетентностей А. Ахаян, Н. Баловсяк, С. Брандт, О. Іонова, В. Кремень, О. Матвієнко тощо. Дослідженням у галузі інформаційної компетентності також присвячено роботи О. Буйницької, Ю. Зубова, Н. Насирової, В. Фокєєва та інших. Ряд учених розглядає інформаційну компетентність як складову професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Природа інформаційно-комунікаційної педагогіки — комплексна, що дозволяє розглядати її як теорію одержання, перетворення, передачі і засвоєння інформації в освітньому процесі. Як і будь-яка наукова теорія вона має основу (базис), ядро і наслідки (*див. схему 1*).

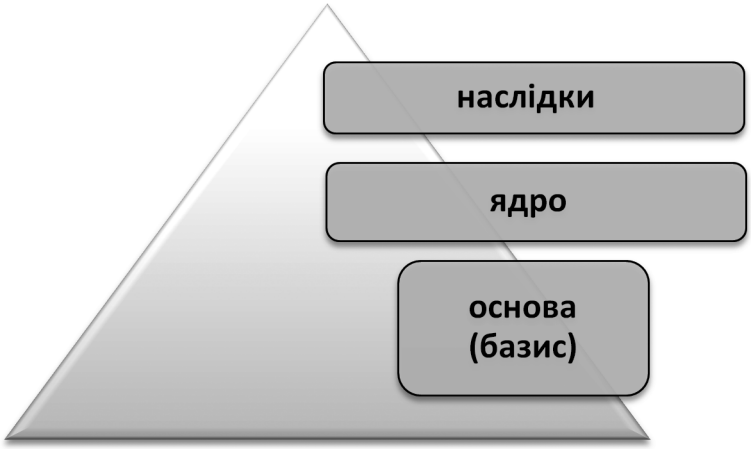

Схема 1. Структура теорії інформаційно-комунікаційної педагогіки

Охарактеризуємо дану структуру інформаційно-комунікаційної педагогіки як теорії. Вона містить такі елементи:

1) тенденцію до інформатизації сучасного суспільства;
2) емпіричний базис (передовий досвід передачі, обробки, зберігання, перетворення інформації, його узагальнення і закономірності);
3) теоретичний базис: концептуальні положення, поняття дидактики, теорії виховання, психології, кібернетики, інформатики, філософії тощо (*див. схему 2*).

Схема 2. Елементи інформаційно-комунікаційної педагогіки

Інформатизація, як одна з провідних тенденцій науково-технічного прогресу, інтегрується в усі галузі життя сучасного суспільства. Наразі вона активно інтегрується у простір вищої школи. Інтенсивно створюються інформаційна індустрія, інформаційні технології, платформи дистанційного навчання в багатьох ЗВО. Будь-яка наука розглядається як один з способів накопичення, зберігання і перероблення інформації, її аналізу, вироблення норм, правил відбору інформації, створення методик і методології конструювання моделей.

Інформація набуває рис інформаційного поля, яке оточує людину. Відбувається поділ професій з двох сферах: сфері виробництва власне інформації (інженер, вчений, письменник, керівник, вчитель тощо) і сфері виробництва різних інформаційних послуг (журналістика, ЕОМ, радіо, телебачення, книговидавництво, реклама та ін.)

Із розвитком ЕОМ, мікроелектроніки і потужних технічних засобів інформатизації виникає поняття інфосфери. Сучасна людина, яка втручається до ноосфери (сферу розуму) в якості її активного компоненту, починає усвідомлювати інформаційну картину світу, опановувати інформаційною культурою. У наш ужиток входять такі поняття, як «інформація», «інформаційний вакуум», «інформаційні потоки», «інформаційний шум», «інформаційне агентство», «засоби масової інформації», «інформаційний вибух» тощо (Буйницька О.П., 2012). Інформаційні процеси, які відбуваються в суспільстві, є необхідною складовою соціального життя людей інформаційного суспільства. У просторі вищої школи створюється так зване е-середовище надання освітніх послуг.

За допомогою інформаційних процесів люди привласнюють суспільно-історичний досвід попе-

редніх поколінь. Зароджується інформологія — загальна наука (метанаука) про інформацію, формування якої стало об'єктивною необхідністю і об'єднує вивчення всіх проявів та сторін інформації, всіх процесів, пов'язаних із нею (посилання на власну статтю).

Емпіричний базис інформаційно-комунікаційної педагогіки заснований на аналізі вже існуючого педагогічного досвіду обробки, передачі, зберігання та перетворення навчальної інформації, його узагальненні та виявленні певних закономірностей *(див. рис. 1)*. Кожного студента в період його навчання у ЗВО оточують, крім всілякої інформації позанавчального характеру (радіо, телебачення), потужні інформаційні потоки освітньої інформації. Передові викладачі, навчаючи і виховуючи студентів, накопичили досвід ефективного одержання, педагогічного оброблення різної інформації для здобувачів вищої освіти, розробили рекомендації по роботі з науковою, навчальною, методичною та іншою інформацією, з освоєння багатьох складових інформаційної культури викладача ЗВО та інформаційної діяльності загалом (З.В. Партико, 2009).

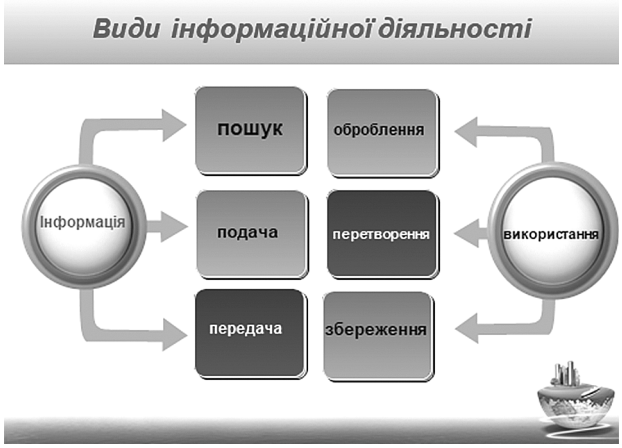

Рис. 1. Види інформаційної діяльності

Теоретичний базис інформаційної педагогіки пов'язаний з інтеграцією і комплексним використанням теоретичних досягнень дидактики, теорії виховання, психології, кібернетики, інформатики, філософії, соціології, семіотики та інших наук.

Ядро інформаційної педагогіки включає:

1) концепцію інформаційного підходу до освітнього процесу;

2) положення про структуру та функції інформації в освітньому процесі, про елементарні інформаційні процеси отримання, передачі, засвоєння навчальної інформації;

3) фундаментальні положення (принципи, закономірності, тенденції);

4) педагогічні методи дослідження.

Розглянемо спочатку концепцію інформаційного підходу стосовно освітнього процесу в просторі вищої школи. Інформаційний підхід виявився досить плідним у багатьох галузях наукових досліджень.

Нині в процесі власного становлення і розвитку знаходиться не лише інформаційна педагогіка, але й низка наук і напрямів, які включають різноманітну проблематику, але всі вони об'єднуються тим, що так чи інакше пов'язане з інформацією. Термін «інформація» — латинського походження: лат. *informatio* — інформування — і має буквальне значення: відомості, дані, знання. Це загальнонаукове поняття, що має філософське і методологічне значення, означає не лише дані, які передаються людьми під час їхнього спілкування, але, перш за все, одне з основних властивостей об'єктивного світу, яке пов'язане з наявністю в ньому особливого роду процесів, що називаються інформаційними (наприклад, спілкування людей один з одним, робота будь-якої системи автоматичного регулювання, пристосування живого організму до мінливих умов існування, спадкова передача ознак батьків дітям, пізнання світу людським мозком тощо).

Інформаційний підхід породжує в надрах традиційних наук нові науки: інформаційну медицину, інформаційну економіку, інформаційне право, інформаційну географію.

Основний зміст інформаційного підходу в педагогічних дослідженнях полягає у виокремленні та вивченні саме інформаційного аспекту освітнього процесу в закладах вищої освіти. Специфікою інформаційної педагогіки, як зазначалося, є інтеграція наукового знання з різних областей. Ця інтеграція йде по декількох напрямах.

По-перше, переносяться ідеї і уявлення з однієї області знання до іншої (наприклад, ідеї про властивості інформації, її перероблення, представлені в кібернетиці та інформатиці).

По-друге, використовуються понятійно-концептуальний апарат, методи з різних наук (напри-

клад, поняття «код», «ключове слово», «знак», «символ», «масив інформації», «інформаційний шум» взято з кібернетики і семіотики; деякі методи перетворення інформації — з інформатики, а також вони загальнонаукові підходи, як моделювання, системні, структурні, ймовірнісні поняття та методи пошуку, перевірки, вдосконалення якісно нових шляхів і засобів навчання і виховання — з програмованого і комп'ютерного навчання, філософії, соціології тощо).

По-третє, формуються комплексні міжнаукові проблеми і напрями дослідження (наприклад, у постановці питань методології, таких як роль і місце моделювання в навчанні, методів вивчення складних педагогічних систем, співвідношення структурного та функціонального підходів до вивчення видів наукових і навчальних знань, роль і місце ймовірнісних методів у педагогічній діагностиці та ін.)

По-четверте, формуються нові наукові дисципліни на стиках відомих раніше областей знання (наприклад, педагогічна інформатика, інформаційна методика і технологія навчання тощо). Інформаційний підхід у педагогіці не зводиться до кібернетичного, його проблематика інша.

Інформаційна педагогіка формується як інтегративна наука, і не стільки як наука, що знаходиться на стику різних наук, скільки як комплексна наука. Це означає, що для неї є характерним не просте складання методів ряду наук разом, а злиття наук воєдино при вивченні загального для них об'єкта. Загальним же об'єктом вивчення для інформаційної педагогіки спільно з педагогікою, психологією, соціологією кібернетикою, інформатикою виступають інформаційні процеси, властиві освітньому процесу в просторі вищої школи.

Відмінною особливістю інформаційної педагогіки є поєднання інформаційних процесів з освітнім, інформаційний підхід до останнього як до складного процесу обміну інформацією між різними педагогічними системами: між вихователями і вихованцями, між вчителями та учнями, між всіма учасниками системи управління навчанням і вихованням на всіх рівнях, будь-якого віку.

Інформаційна педагогіка включає в себе теорії виховання, дидактики, школознавство, охоплюючи питання, пов'язані зі збором, зберіганням, пошуком, переробленням, перетворенням, поширенням і використанням інформації в навчальному, виховному, управлінських процесах.

Інформаційний підхід до вивчення педагогічних явищ, як бачимо, є, з одного боку, загальнонауковим, широким по сфері застосування. З іншого боку, він є спеціальним, специфічним і визначається лише однією загальнонаукової категорією — інформацією, в якому відображено лише один (хоча і важлива) бікосвітнього процесу. В інформаційній педагогіці концепція інформаційного підходу не абсолютизується на шкоду іншим засобам пізнання, але допускає широке використання його можливостей. Вивчення інформаційних процесів не скасовує, наприклад, власне педагогічного дослідження, не суперечить йому, а, навпаки, доповнює його.

Охарактеризувавши інформаційний підхід у педагогіці вищої школи, зосередимо увагу на понятійному апараті інформаційної педагогіки. Складний і багатоплановий характер має поняття «інформація». Аналіз наведеного вище загальнонаукового поняття свідчить, що з його допомогою вдалося знайти спільне в настільки різних, на перший погляд, процесах, як пізнання світу людських мозком і пристосування живого організму до мінливих умов існування. У цьому плані поняття «інформація» має схожість з поняттям «енергія», яка дозволила поглянути зі спільної точки зору на безліч інших процесів.

Проблема зв'язку інформації з пізнавальною, навчальною, виховною, управлінською діяльністю дозволяє виявити загальні якості й особливості у властивостях «інформації» як об'єкта цих видів діяльності в різних педагогічних системах («автори програм та підручників — студент — викладач»; «викладач — студент» та ін.) У зв'язку з цим поняття «інформація» в педагогіці вищої освіти — у повному обсязі — досить розвинена і розгалужена система, що складається з безлічі підсистем різних рівнів.

Розкрити зміст і обсяг цього поняття можна лише на основі системного підходу. Критерії виокремлення видових понять «інформація» як підсистем досить численні. Це, наприклад, форма представлення навчальної інформації в предметі; інформація для викладача і для студента у процесі поза аудиторної роботи; інформація про засвоєння матеріалу; діагностична інформація, емоційна інформація, психологічна інформація тощо. Кожна підсистема, у свою чергу, складається з підсистем нижчих рівнів і елементів.

Із системою педагогічної інформації як такої взаємодіють інші системи інформаційної педагогіки: система інформації, занесена в ЕОМ та інші ТСО, система науково-методичної інформації і т.п. Ці системи значною мірою характеризуються власними структурними підрозділами. Виходячи з вищевикладеного, стає зрозумілим, що предмет дослідження інформаційної педагогіки — інформація в педагогічних явищах має досить складну й розгалужену ієрархію інформаційних рівнів і компонентів, пов'язаних між собою як по горизонталі, так і по вертикалі. Тому глибоке дослідження інформаційно-педагогічної теорії та практики неможливо без належної уваги до розкриття центрального поняття — «інформація» шляхом структурного аналізу досліджуваних інформаційних систем в педагогічних явища і процеси.

Структурний підхід до інформації доповнюється функціональним. В інформаційній педаго-

гіці ця сторона особливо важлива: в статичному вигляді, поза свого функціонування педагогічна інформація була б позбавлена всілякого практичного сенсу. Динаміка ж її виявляється в різних інформаційних процесах, технологіях, явищах (створення інформації в ході педагогічної творчості, її аналіз, синтез, накопичення, зберігання, оброблення, пошук, передача, подання до потрібної форми, використання і т. п.), тобто в процесі функціонування різних інформаційних систем.

Стає зрозумілим, що поняття «інформація» в педагогіці — досить складне поняття. Тут, як і в інших науках, класифікація видів інформації в педагогічних явища ще не розроблена. Плідними можуть виявитися системний і функціональний підходи до його дослідження.

Відзначимо ще одну важливу особливість поняття «інформація» у педагогіці: «інформація як результат інформаційного процесу». Іншими словами, інформація не існує поза і незалежно від процесу інформаційного зв'язку, бо результат і процес — дві сторони одного цілого, кожен із яких є передумовою іншого. Інформаційні процеси в освіті можна об'єднати в три великі блоки: виробництво інформації, передача інформації, отримання інформації, причому процеси передачі і прийому не тотожні процесу виробництва інформації. Під час отримання нових знань учасниками навчального процесу із залученням засобів навчання і створенням відповідних моделей утворюється певне інформаційно-освітнє середовище або інфосфера (*див. рис. 2*).

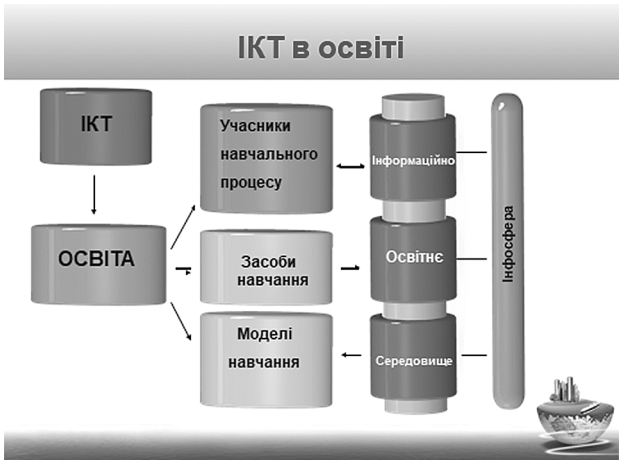

Рис.2. ІКТ в освіті

Висновок. Таким чином, охарактеризувавши інформаційний підхід у педагогіці вищої освіти, нами було визначено понятійний апарат інформаційної педагогіки. Складний і багатоплановий характер має поняття «інформація». Аналіз наведеного вище загальнонаукового поняття засвідчив, що за його допомогою вдалося знайти спільне в настільки різних, на перший погляд, процесах, як пізнання світу людським мозком і пристосування живого організму до мінливих умов існування. У цьому плані поняття «інформація» має схожість з поняттям «енергія», яка дозволила розглянути спільні точки зору на безліч процесів, які раніше здавалися несумісними.

Інформаційний підхід до вивчення педагогічних явищ є, з одного боку, загальнонауковим, широким у сфері застосування. З іншого боку, він є спеціальним, специфічним і визначається лише однією загальнонауковою категорією — інформацією, в якому відображено лише один (але значущий) бік освітнього процесу. В інформаційній педагогіці концепція інформаційного підходу не абсолютизується науковцями на шкоду іншим засобам пізнання, але припускає широке використання його можливостей. Вивчення інформаційних процесів не скасовує власне педагогічного дослідження, не суперечить йому, а, навпаки, доповнює його і є фактором оптимізації освітнього процесу вищої школи.

ДЖЕРЕЛА

1. Буйницька О.П. Інформацйні технології та технічні засоби навчання. К, 2012. 240 с.
2. ВікіпедіЯ. Інформація. Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki
3. zakon.rada.gov.ua Закон України «Про інформацію». Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12
4. Камша В.П., Камша Л.С., Камша Ю.В. Про кібернетику другого етапу НТР. *Складні системи і процеси*. 2010. № 1 (17). С. 25—41.
5. Партико З.В. Теорія масової інформації та комунікації. Л.: Афіша, 2008. 290 с.
6. Пономаренко В.С., Журавльова І.В., Туманов В.В. Основи захисту інформації. Навчальний посібник. Харків: ХДЕУ, 2003. 176 с.
7. Про інформацію: Верховна Рада України; Закон від 02.10.1992 № 2657-XII. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12
8. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Верховний Суд; Постанова від 27.02.2009 № 1. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
9. 9. Partyko, Z.V. The modern paradigm of information science: Informology. *Automatic documentation and mathematical linguistics.* 2009. Vol. 43. №6. P. 311—320.

REFERENCES

1. Buinytska, O.P. (2012). Informatsiiini tekhnolohii ta tekhnichni zasoby navchannia. [Information technologies and technical means of education]. K, 240 c. (in Ukrainian)
2. Vikipediia. Informatsiia. [Information]. http://uk.wikipedia.org/wiki (in Ukrainian)
3. Zakon Ukrainy «Pro informatsiiu». [Law of Ukraine «On Information»] http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. (in Ukrainian)
4. Kamsha, V.P., Kamsha, L.S., Kamsha, Yu.V. (2010). Pro kibernetyku druhoho etapu NTR. *Skladni systemy i protsesy*. [On the second stage of cybernetics STD. *Complex systems and processes*]. №1 (17), S. 25 – 41. (in Russian)
5. Partyko, Z. (2008). Teoriia masovoi informatsii ta komunikatsii.[Theory of media and communication]. L.: Afisha, 290 s. (in Ukrainian)
6. Ponomarenko, V.S. Zhuravliova, I.V. Tumanov, V.V. (2003). Osnovy zakhystu informatsiyi. [Basics of information protection] Navchalnyi posibnyk. Kharkiv: KhDEU, 176 s. (in Ukrainian)
7. Pro informatsiiu: Verkhovna Rada Ukrainy; Zakon vid 02.10.1992 №2657. XII. [On Information: Parliament of Ukraine; Law of 02.10.1992 № 2657-XII.] http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. (in 8. Pro sudovu praktyku u spravakh pro zakhyst hidnosti ta chesti fizychnoi osoby, a takozh dilovoi reputatsii fizychnoi ta yurydychnoi osoby: Verkhovnyi Sud; Postanova vid 27.02.2009 №1. [On judicial practice in cases of protection of honor and dignity of the individual and business reputation of individuals and legal entities Supreme Court; Resolution of 27.02.2009 № 1]. — http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09 (in Ukrainian)
9. Partyko, Z.V. (2009). The modern paradigm of information science: Informology. Vol. 43, № 6, P. 311–320. (in English)

Козырь М.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНТЕГРАЦИИ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИКИ В ПРОСТРАНСТВО ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В статье определены теоретико-методологические основы интеграции информационно-коммуникационной педагогики в пространство высшей школы, определено понятие «информационно-коммуникационная педагогика» как первоосновы качественного образовательного процесса в условиях развития информационного общества; предпринята попытка исследовать теоретические основы процесса управления информацией в сфере образования на основе изучения особенностей понятия «информация» как совокупности внешних сообщений, которые принимаются, трансформируются или хранятся во внутренней системе. Автором предложено понимание структуры и элементов информационно-коммуникационной педагогики как комплексной науки.

Ключевые слова: *информационная компетентность, информационно-коммуникационная педагогика, информационное пространство, информация, образовательный процесс, качество образовательного процесса.*

Kozyr M.V.

PhD in Pedagogical Science,
Associate Professor of the Department of Theory and Historyof Pedagogy,
Pedagogical Institute, Borys Grinchenko Kyiv University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF INTEGRATION OF HIGHER SCHOOL

The article identifies the theoretical and methodological foundations of integration of information and communication pedagogy in the space of higher education; the concept of "information and communication pedagogy" is defined as the basis of a quality educational process in the development of the information society; an attempt is made to explore the theoretical foundations of the process of information management in the field of education by studying the features of the concept of "information" as a set of external messages that are received, transformed or stored in the internal system. The author proposes an understanding of the structure and elements of information and communication pedagogy as a complex science.

The general nature of informatization of modern society reveals new challenges and gives rise to new trends in the development of pedagogical science. Recently, teachers' attention has been drawn to the study of various problems related to the information approach to learning, education, school management, because there are powerful information processes of transmission, storage, use, transformation of information. And although the study of various aspects of the connection of information processes with teaching and education is just beginning, nevertheless, information pedagogy is formed as a new branch of pedagogical science that studies information processes in pedagogical phenomen.

Characterizing the information approach in pedagogy, we define the conceptual apparatus of information pedagogy. The concept of "information" is complex and multifaceted. Analysis of the above general scientific concept showed that with its help it was possible to find common ground in such different, at first glance, processes as cognition of the world by the human brain and adaptation of a living organism to changing living conditions. In this respect, the concept of "information" is similar to the concept of "energy", which allowed us to consider common views on many processes that previously seemed incompatible.

Key words: *information competence, information and communication pedagogy, information space, information, educational process, quality of educational process.*

Стаття надійшла до редакції 03.04.2020

Прийнято до друку 07.04.2020